

Fontys Hogescholen, campus Rachelsmolen in Eindhoven. Foto: Bas Gijssels

ARIE HOEFLAAK

'Leraren die kunnen luisteren, verhalen kunnen vertellen, liefde bijbrengen voor geschiedenis, de natuur, techniek of literatuur en het kwartje laten vallen bij hun leerlingen. En leraren die duurzaam werken aan hun professionaliteit. (...) zulke leraren hebben we heel hard nodig!' Aldus toenmalig staatssecretaris van OCW Marja van Bijsterveldt in haar voorwoord bij de nota *Krachtig meesterschap: Kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008–2011*. Aanleiding was onder meer

het gegeven dat visitatiecommissies, Inspectie en de Onderwijsraad, maar ook studenten veel kritische geluiden lieten horen over de inhoudelijke kwaliteit van pabo en lerarenopleiding voor voortgezet onderwijs en beroeps- en volwasseneneducatie. Daar kwam nog bij dat er in de landelijke publiciteit verhalen verschenen over (vermeende) al te soepele toepassing van beoordelingscriteria door sommige hogescholen. Kortom: het ministerie van OCW en de Vereniging Hogescholen (VH, voorheen HBO-raad) kwamen overeen een ambitieuze lerarenagenda vast te stellen met daarin als

belangrijk speerpunt de verhoging van de kwaliteit van de kenniscomponent van elke lerarenopleiding. OCW stelde hiervoor subsidie ter beschikking aan de VH, die besloot om, onder de naam *10voordeleraar*, een project op te zetten ter verhoging van de kwaliteit van de pabo's en hbo-lerarenopleidingen. OCW stelde daarbij als voorwaarde dat de kenniscomponent op onafhankelijke wijze geborgd zou worden door de inzet van landelijke kennistoetsen voor alle betrokken schoolvakken, naar analogie van het centraal schriftelijk examen (cse) in het voortgezet onderwijs. Voorafgaand

aan de kennistoetsen heeft elke lerarenopleiding de opdracht gekregen een zogenaamde kennisbasis te formuleren.

Een lastige kwestie was de vraag in hoeverre de opleidingen hun eigen invulling van het curriculum zouden moeten prijsgeven om hun studenten kansrijk voor te bereiden op de centrale toets. Bij het ontwerpproces van de toets bleek inderdaad dat er op opleidingen verschillende accenten worden gelegd in het curriculum. Niet verwonderlijk leidde dat tot stevige discussies.

Naar analogie van het centraal schriftelijk eindexamen in het voortgezet onderwijs heeft het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap besloten dat studenten aan alle tweedegraads hbo-lerarenopleidingen en pabo's per studierichting eenzelfde toets moeten afleggen, met als doel het eindniveau te waarborgen. Hoe komt zo'n landelijke kennistoets tot stand en hoe ziet die eruit? Een voorbeeld van de hbo-bachelor Frans.

Landelijke kennistoetsen voor de tweedegraads lerarenopleidingen

WAAROM EN HOE?

Van meet af aan hebben de lerarenopleidingen en de bestuurders van de hogescholen gekozen voor een aanpak waarbij de lerarenopleiders zelf eigenaar waren van de kennisbasis en de kennistoetsen

Van meet af aan hebben de lerarenopleidingen en de bestuurders van de hogescholen gekozen voor een aanpak waarbij de lerarenopleiders zelf eigenaar waren van de kennisbasis en de kennistoetsen. In samenhang daarmee kwam de volgende vraag op: wie zouden de toets moeten ontwerpen? Een onafhankelijk instituut, bij voorbeeld het Cito? De gezamenlijke tweedegraads lerarenopleidingen hebben het ministerie verzocht de toetsen in eigen beheer te mogen ontwikkelen en af te nemen. Dit voorstel heeft OCW overgenomen. Er werd een procedure ontworpen met veel controlemechanismen, voor een schema daarvan zie <<http://tiny.cc/lm-kentoets>>.

Een redactie, bestaande uit docenten/lerarenopleiders van verschillende hogescholen, aangevoerd door een hoofdredacteur, ontwerpt toetsitems in meerkeuzevorm. Die worden onderworpen aan het oordeel van een taalcorrector, die checkt of ze voldoen aan de formele eisen (onder meer alfabetische ordening van de antwoordmogelijkheden, zoals bekend van het cse). Dan kijkt een kwaliteitscommissie naar inhoudelijke eisen, waarna een vakcommissie, bestaande uit een onafhankelijke deskundige en twee vakdocenten, haar uiteindelijke fiat geeft. Bij afkeuring of suggesties voor bijstelling gaat het item retour naar de redactie.

Kennisbasis

Onder de knop 'Publicaties' van de website <www.10voordeleraar.nl> zijn de kennisbases van alle betrokken vakken te vinden, ook die voor de hbo-bachelor Frans. In grote lijnen is de opzet ervan voor Duits, Engels en Frans gelijk, uiteraard is de inhoudelijke invulling vakspecifiek. De kennisbasis beschrijft de vakkennis in drie domeinen: taalvaardigheden, taalkundige kennis en sociaal-culturele kennis (zie kader 1).

Vanwege de praktische uitvoerbaarheid is besloten om in de landelijke toets alleen de domeinen taalkundige kennis en sociaal-culturele kennis op te nemen. Wel is overeengekomen dat elke instelling de studenten

DOMEIN TAALVAARDIGHEDEN

Het domein taalvaardigheden bestaat uit twee delen:

- de vier taalvaardigheden: lezen, luisteren, schrijven en spreken (inclusief gesprekken voeren);
- Frans in de klas (als instructietaal).

Voor docenten Frans geldt een realistisch minimumniveau voor de productieve vaardigheden. Dat niveau ligt tussen B2 en C1. De kennisbasis Frans heeft daarom de taalprofielen van het niveau B2 als uitgangspunt genomen. Deze zijn verrijkt met relevante elementen van het C1-niveau: B2+.

DOMEIN TAALKUNDIGE KENNIS

In afwijking van het ERK, dat uitgaat van een indeling in zes categorieën, is vanwege de toegankelijkheid besloten dit domein in vier categorieën onder te verdelen:

- algemene taalkunde (inclusief semantiek en pragmatiek);
- grammatica (inclusief interferentieproblematiek);
- lexicaal kennis (inclusief spelling);
- fonetiek, uitspraak en fonologie.

DOMEIN SOCIAAL-CULTURELE KENNIS

De uitwerking van het domein sociaal-culturele kennis in vier categorieën is als volgt:

- kennis van land en samenleving;
- kennis van geschiedenis en geografie;
- kennis van literatuur en cultuur;
- intercultureel bewustzijn.

Kader 1. Kennisbasis Frans hbo-bachelor

laten deelnemen aan externe vaardighedentoetsing, voor Frans de 'Test de Connaissance du Français' (TCF), ontwikkeld door het Centre International d'Études Pédagogiques (CIEP) in Parijs.

Kennistoets

Redactie en vakcommissie gingen aan de slag met de kennisbasis, na overleg met het Landelijk Vakoverleg (LVO) Frans, waaraan vertegenwoordigers van de hogescholen deelnemen. Voorzitter Inge Elferink van het LVO zegt onder meer in de *Nieuwsbrief 10voordeleraar*: 'In onze kennisbasis hebben we voor allerlei onderdelen aangegeven wat onze studenten moeten kunnen en kennen. Binnen de landelijke kennistoets worden daarvan de domeinen Grammaire (grammatica) en Civilisation (kennis van land en samenleving) getoetst. Daarnaast is het natuurlijk essentieel dat de studenten zich goed kunnen redden in het Frans en daarvoor zijn

Informations

En 1985, **déjà**, Jean-Pierre Chevènement, alors ministre de l'Éducation Nationale, avait soulevé une polémique en exprimant sa volonté de rendre obligatoire un tel apprentissage.

Question

Quelle est la nature du mot **déjà** dans cette phrase ?

- A un adverbe
- B une conjonction de subordination
- C une interjection
- D une préposition

Informations

On a souligné l'importance de La **Marseillaise**, en précisant que l'enseignement de l'hymne national à l'école favorise l'intégration des immigrés en France.

Question

Dans cette phrase, quelle est la nature du mot **Marseillaise** ?

- A Un adjectif qualificatif
- B Un nom commun
- C Un nom propre

Question

Dans le cas de quelle phrase êtes-vous sûr qu'il s'agit d'une construction à la voix passive ?

- A La porte est ouverte.
- B La porte est ouverte à neuf heures par le concierge.
- C La porte est ouverte de neuf heures à midi.
- D Tous les matins la porte est ouverte à neuf heures.

Kader 2. Enkele voorbeeldtoetsvragen uit het domein Grammaire

taalvaardigheden (lezen, luisteren, schrijven en spreken) belangrijk.'

Hoe ziet de toets er nu uiteindelijk uit? Elke toets bestaat uit honderd items: zestig voor Grammaire, veertig voor de Connaissances socio-culturelles. Om een beeld te geven bevatten kader 2 en kader 3 enkele items die te vinden zijn in de beknopte proeftoets (zie <<http://tiny.cc/lm-kentoets1>>) en in de wat uitgebreidere oefentoets (zie <<http://tiny.cc/lm-kentoets2>>). Ter toelichting: een item bestaat uit twee elementen, de

GÉOGRAPHIE

Informations

Question

Quelle région est indiquée ?

- A La Basse-Normandie
- B La Bretagne
- C La Manche
- D La Picardie

PRÉHISTOIRE ET ANTIQUITÉ

Question

Qui était le grand chef des Celtes ?

- A Alésia
- B Brutus
- C Jules César
- D Vercingétorix

LES MÉDIAS

Informations

Chassez l'intrus.

Question

Quel mot n'est pas à sa place dans la liste citée ?

- A France 2
- B France 3
- C M6
- D Télé7Jours

Kader 3. Enkele voorbeeldtoetsvragen uit het domein Connaissances socio-culturelles

stam (hier genoemd 'Informations') en de 'Question', die wordt gevolgd door een antwoord dat bestaat uit doorgaans vier, soms drie alternatieven. Het komt ook voor dat de stam alleen een 'Question' bevat. Er is zo veel mogelijk uit authentieke bronteksten geput, dat zijn immers de teksten waarmee kandidaten raad moeten weten, niet alleen qua betekenis, maar ook wat grammaticale elementen betreft. Dat er is gekozen voor de meerkeuzetoets behoeft, gezien de eis van betrouwbaarheid en objectiviteit, nauwelijks betoog.

De redacties en vakcommissies zijn samengesteld uit docenten van verscheidene hogescholen. Dat levert stevige, maar vruchtbare discussies op

Discussies

Het is eigenlijk nogal merkwaardig dat, waar in het voortgezet onderwijs centrale toetsing al sinds de invoering van de Mammoetwet (1968) de – van begin af aan niet onomstreden – gangbare praktijk is, pas sinds kort van hogerhand de noodzaak daartoe in het hoger beroeps-onderwijs werd gezien. In principe is er nu voorzien in een zekere waarborging van een gemeenschappelijk niveau voor elke hbo-opleiding, en dat is zeker winst. Het is ook een goede zet om de internationale TCF te hantieren voor het ‘schoolexamen’, dat kan er zeker toe bijdragen dat – op termijn? – hbo-afgestudeerden een niveau bereiken dat in Europees verband herkenbaar is. De redacties en vakcommissies zijn samengesteld uit docenten van verscheidene hogescholen. Dat levert stevige, maar vruchtbare discussies op, die enerzijds verschillen in onderwijsvisies aan het licht brengen, maar anderzijds de noodzakelijke basis vormen voor het gezamenlijk bepalen van een gewenst eindniveau, waarbij de kwaliteit van de curricula kan worden verbeterd. Daarmee is nog niet het laatste woord gesproken over deze nogal ingrijpende exercitie.

Immers, het is onvermijdelijk dat al gaande weg blijkt dat aan de schrijftafel ontworpen werkdocumenten uitgangspunten en principes bevatten die niet altijd even makkelijk toepasbaar zijn in de praktijk. Ook bleek – niet verrassend – dat er in de redactie verschillende opvattingen leven over accenten en prioriteiten in het curriculum (en dus over de ‘vertaling’ daarvan in de toetsen). Die verschillen zijn niet zonder meer overbrugbaar via digitale uitwisselingen; discussies in levenden lijve waren en zijn zeer nodig, nuttig en leerzaam.

Een van de eerste zaken die aandacht vereisten was de toepassing van de bekende taxonomie van leerdoelen van Bloom, althans een variant daarvan, waarbij drie componenten worden onderscheiden: *kennis*, *inzicht* en *toepassing*. De items moeten in elke toets een vaste verhouding tussen deze componenten vertonen, ter wille van de betrouwbaarheid. Deze taxonomie wordt gebruikt voor alle betrokken schoolvakken, maar zoals dat wel vaker geldt voor modellen is ze niet zonder meer toepasbaar voor de talen. Op zich is *kennis* in het algemeen duidelijk te onderscheiden – een simpel voorbeeld: het verschil kennen tussen een *adjectief* en een *adverbe*. Om te kunnen bepalen wanneer je de ene

dan wel de andere categorie moet gebruiken (‘toepassen’) heb je *inzicht* nodig. Bij het construeren van items bleek nogal eens dat de grens tussen *inzicht* en *toepassing* lastig te trekken is, vandaar dat redactie en vakcommissie in afstemming met *10voordeleraar* hebben besloten dit onderscheid niet strikt in praktijk te brengen.

Kon dit probleem relatief eenvoudig worden opgelost, er deden zich lastigere voor bij het domein Kennis van land en samenleving, dat nu eenmaal – in tegenstelling tot Grammaire – geen gesloten systeem vormt. Bij Grammaire kan hier en daar hoogstens wat verschil in terminologie tot enige verwarring leiden, maar dat is goed op te vangen met een begrippenlijst die tijdens het afleggen van de toets raadpleegbaar is. Bovendien wordt bij het samenstellen van de toetsen een veelgebruikte leergang grammatica als referentiekader gebruikt, waarvan de kandidaten op de hoogte zijn. Bij gebrek aan een min of meer vastgelegde ‘canon’ hebben ze minder houvast als het gaat om de voorbereiding op het onderdeel Kennis van land en samenleving. Nu zou je kunnen zeggen dat het mede de verantwoordelijkheid van de student zelf is om ook buiten het studieprogramma om Franse kranten en tijdschriften te lezen, naar TV5 Monde en France 2 – zolang het nog kan... – te kijken en gebruik te maken van het schier oneindige Franstalige aanbod op internet. Niettemin zou een referentiekader als een (milde) richtlijn bij het samenstellen van items in de vorm van een (of meer) aan te bevelen (digitaal) handboek een geruststellend effect op kandidaten kunnen hebben.

Nu de eerste ervaringen met kennisbasis en kennis-toets zijn opgedaan, is het moment aangebroken om terug te blikken en te inventariseren over welke aspecten nog eens goed moet worden nagedacht. Een van de belangrijkste is het gegeven dat de kennisbasis op veel punten precisering en verheldering behoeft. Een herijking is dan ook voorzien in de loop van het huidige studiejaar. Een beslissing die inmiddels al is genomen, betreft het aantal malen per jaar dat studenten de toets kunnen afleggen: was dat aanvankelijk driemaal, vanaf 2016 zal dat tweemaal zijn. ■

Met dank aan Inge Elferink, Gitte Hoogland, Eric Kok en Arian van Staa.